

NØTTEKRÅKA

Temanummer om kystsonen

Les også om:

**Geologien i
Bærums strandsone**

side 3

**Insekter i
kystsonen**

side 6

**Lov og rett i
strandsonen**

side 13

**Kystsonens
naturtyper**

side 16

**Invitasjon til
Kystsoneseminar**

side 19

Nå fokuserer vi på kystsonen

Først vil jeg fortelle at Naturvernforbundet har hatt et vellykket landsmøte i Trondheim siste helg i august, og det kan trygt oppsummeres som at 99-åringen Naturvernforbundet er i meget god gjenge før det store jubileet til neste år. Naturvernforbundet vil prioritere styrkning av økonomien, videreutvikling av fylkesleddene, og vekt på det klassiske naturvern i årene som kommer. Jeg er stolt over å representere en så fin organisasjon, og jeg fikk mange nyttige kontakter. Jeg deltok også på befaringen som viste Trondheim kommunes åpning av Ilabekken, et prosjekt som har fått landsdekkende oppmerksomhet for sine gode løsninger, først og fremst for turgåere, men også trafikalt, for en stor vei måtte legges om.

Naturvernforbundet i Bærum skal ha et kystsoneseminar 15. oktober og Nøttekråka er preget av det. På seminaret vil vi også presentere «Bærums blå liste», dette med å åpne bekker og naturoppretting er et viktig arbeide for oss i tiden som kommer. Her vil vi fokusere hva som er spesielt med vår kommunes kystsoner, og hvordan balansere innbyggernes behov for rekreasjon med livet i sjøen.

Av artikler i dette nummeret av Nøttekråka er «Lov og rett i kystsonen», en juridisk gjennomgang om plikter og rettigheter ved ferdsel i strandsonen og på øyene og hvilke problemer en kommune kan komme borti i arbeidet med å anlegge kyststi. Men det trenger vi ikke bekymre oss over, vi kan ferdes fritt der det er merket, men telting i kystsonen for oss er nok ikke lov, unntatt på øyene. Vi har artikler om livet i strandsonen, som insekter og planter, med gjennomgang av vanlige og mer sjeldne arter. I kystsonen er det et saltrikt miljø, som planter og insekter har tilpasset seg. Tilpasningen for planter er for eksempel tykkere stengler og blader. For insekter er det spesielle arter, og mange lever nettopp i strandmiljø, blant tang, og ved steiner. Insektlivet i strandsonen i Bærum er faktisk kartlagt ganske godt.

Vi har også en gjennomgang av geologien og strandsonen i Bærum, marinbiologien, og en generell orientering om vår kystnatur og vernede områder.

Jeg ønsker god lesning!

Bjørn Kåre Salvesen
leder i Naturvernforbundet i Bærum

NØTTEKRÅKA

Har du forslag til stoff?

Ta kontakt med: Bjørg Petra Brekke,
tlf 95894358

E-post: bpbr@online.no

Utgitt av:

Naturvernforbundet i Bærum (NiB),
Postboks 252, 1319 Bekkestua

Bankgiro: 1627 11 34243

Ansvarlig redaktør: Bjørg Petra Brekke
Redaksjonsmedarbeider: Aud Karlsrud
Utforming: David Keeping
Trykk: Haslum Grafisk A/S

VIKTIG - våre hjemmesider:

www.baerumsnatur.no

Husk at vi legger ut fortløpende informasjon om aktuelle saker på våre nettsider. Her finner du også opplysninger om arrangementer i vår regi.

Forsidebildet viser ålegraseng og noe av livet der, Foto Jonas Thormar, Marinbiolog

Geologien og strandsonen i Bærum

Tekst: J.Fredrik Bockelie, Dr. philos. Geolog Foto: B.P.Brekke og Terje Böhler

Siv etablerer seg i sjøen der det er leirbunn.

Når landet hever seg blir disse områdene etter hvert til gressletter og dyrkbare områder som her innerst i Storøykilen

TB

Der land møter hav vil strandsonen variere sterkt avhengig av de geologiske forholdene. Bærum er ikke noe unntak i så måte. Landskapet består for en stor del av skifre (opprinnelig leire), knollekalkstein (opprinnelig kalkslam og skallfragmenter fra fossile dyr og planter) og enkelte steder mer massive kalksteinslag.

Disse opprinnelige løse lagene ble presset sammen til stein gjennom vekten av lagene over (flere tusen meter) og gjennom dyp begravning og oppvarming. Denne prosessen tok flere millioner år. Disse lagene som ble dannet for mer enn 400 millioner år siden, ble opprinnelig avsatt i et nærmest subtropisk havområde på det som den gang kanskje var 50–150 m vanddyb. Lagene ble foldet og klemte sammen for omkring 400 millioner år siden og står derfor skråttstilt når vi ser dem langs kystsonen og inne på land. I permtiden, for ca. 290 millioner år siden, ble landskapet utsatt for sterk oppsprekking (forkastninger) og gjennom flere sprekker strømmet lava opp til og rant utover landskapet i store deler av sør- Norge. I dag ser vi de fylte sprekkene som gangbergarter mange steder i kystsonen, og lavastrømmene som rant utover landskapet ble til flattliggende lavaavsetninger som vi ser rester av blant annet i Kolsåstoppen og Skaugumsåsen og videre innover i Vestmarka. Det var få vulkaner (bla. Ullern) i Bærum og Asker, men mest tyntflytende lava som strømmer ut fra sprekker og fylte igjen landskapet.

Gjennom millioner av år er lagene blitt slitt ned og det landskapet vi nå ser blitt utformet. I løpet av de siste 2 millioner år har en rekke istider og varmeperioder skulpturert landskapet. Både i kystsonen og på øyene ser vi nå en nordøst-sørvestlig retning på bergartslagene. Det gjenspeiler den opprinnelige lagningen av bergartene og hvordan bergartene ble

foldet sammen. Mange steder langs kysten og på øyene kan en se de opprinnelige permiske sprekkene fylt med størknet lava med nord-syd retningen fra den gang den var på vei opp til landoverflaten som lå godt over 200 m over dagens havnivå. Minst så mye, og sannsynligvis mye mer er landskapet slitt ned mange steder.

BPBR

Skifer og tynne lag av sprekker med kalkspat typisk for strendene i Bærum

BPBR

Gråhvite lag med knollekalk i veksling med mørkere skiferlag

BPBR

Gangbergarter på Kalvøya

Den siste istiden som sluttet for omkring 10.000 år siden, presset landet ned på grunn av trykket (ca. 2–3 km iskappe). Da denne iskappen ble borte begynte landet å stige, først raskt og deretter langsommere. I dag er havnivåstigningene omkring 3–3,5 mm per år. Grensen mellom hav og land er derfor dynamisk, og flere steder finner vi leire og sand som tidligere var avsatt i sjøen, nå over havnivået. På samme måte kan vi finne rundete, til dels store steinblokker i strandsonen og inne på land. Disse falt ned på havbunnen fra dravis som smeltet der den drev ut fjorden for flere tusen år siden, og da havnivået var mer enn hundre meter høyere enn nå.

Etter hvert som landet stiger vil mer og mer av steinblokkene, leiren og sand bli synlig langs strandsonen i kombinasjon med fast fjell. Flere av skjærene som nå er skvalpeskjær vil etter hvert stikke opp og bli

til øyer ettersom landet fortsetter å stige. Skjærene vil vokse sammen til øyer, slik som Fornebu og Snarøya har gjort etter at de for noen få tusen år siden besto av mange små øyer (nå høyder i landskapet). Sundene mellom øyene blir daler og øyene blir høydedrag. Slik er landskapsdynamikken.

Der det er leire inne i lune viker vil siv etablere seg i sjøen der det er leirbunn. Når landet hever seg vil disse områdene etter hvert bli til gressletter og dyrkbare områder, mens de oppstikkende fjellpartiene vil bli til høyder og etter hvert vaskes fri for sand og leire og gi plass til vegetasjon som aktivt kan løse opp bergartene og danne jordsmonn.

Der fjellgrunnen fortsetter ned i sjøen vil bergartene gi feste for alger og fastvoksende organismer, som i sin tur vil kunne virke beskyttende for små individer av ulike marine organismer og som beiteom-

BPBR

*Snarøya sett fra
Langoddveien.
Båtmaster i
Snarøykilen og
bebyggelsen i
Kristian Kolles vei
i bakgrunnen. I
1593 ble biskop
Jens Nilssønn rodd
gjennom sundet,
riktignok ved
høyvann. Det var
åpent vann mellom
Hundsund og
Snarøykilen fram
til ca 1880, da
det ble fylt igjen
for at Snarøens
Høvleri skulle få
landforbindelse.*

Skifer med kalkboller

Steinblokk fra istida. Her fra Kalvøya

råde for både fisk og andre dyr. Faktisk er det slik at på havbunnen i Bærum kan en mange steder dykke ned og se at de små skjærene fortsetter som rygger nedover i dypet, og at de mange steder er godt bevokste med alger og marine organismer flere meter nedover mot dypet. Undersjøiske forsenkninger kan bestå av sand, silt og leire, som er en fin havbunn for krabber, diverse ormer som lever i slammet og for andre organismer.

Fridtjof Nansen oppdaget under sine studier i Oslofjorden at det på ca. 25 m dyp er ganske flatt. Det virker som om det nivået en gang hadde vært en strandflate på samme måte som vi ser i Nord-Norge, og at den er eldre enn siste istid. Likevel er den bevart.

Studier av havbunnen i indre Oslofjord, utført av Norges geologiske undersøkelse (NGU) viser hvordan sammenhengen er mellom landskapet over havnivået, og landskapet under havnivået. Egentlig er de gan-

ske like med høydedrag og daler. Det er bare dagens havnivå som skiller mellom hvor havdyr og planter lever og hvor landdyr og landplanter kan leve. Denne grensen er stadig i forandring!

Bergartenes sammensetning er viktig for hvilke planter som vokser på land. Kombinasjonen av sand og leire fra siste istid og nedbrytningen av kalksteiner og skifer er optimal for å fremskaffe et variert jordsmonn som gir vekst for en rekke ulike typer planter. Disse plantene vil i sin tur tiltrekke seg insekter av ulike typer og til sammen vil plantene og insektene tiltrekke seg ulike større dyr og fugler og dermed etablere komplekse, velutviklede biotoper. Det biologiske mangfoldet blir en respons på de geologiske forholdene. I Bærum har det resultert i noe av det rikeste og mest varierte i Norge. Verd å ta vare på!

Miljøvernprisen

Rigmor Arnkvaern fikk tildelt Naturvernforbundet i Bærums Miljøvernpris for 2012. Hun har nedlagt et betydelig frivillig arbeid i saker som angår natur og friluftsliv, både som leder av Bærum Natur- og Friluftsråd og i forskjellige andre organisasjoner. Foto: Zsuzsa Fey.

NiBs styre 2013

NiBs styre 2013. Fra venstre: Bjørg Petra Brekke, Bjørn Kåre Salvesen - leder, Finn Otto Kvillum, Zsuzsa Fey - nestleder, Anne Ryg, Bo Wingård, Aud Karlsrud. Bodvar Vandvik og Anna Marie Graff var ikke tilstede da bildet ble tatt. Foto Bjørn Frodahl.

Insekter i Bærums strand- sone

På beskyttede strender med takrør og gjørme, som her på østsiden av Kalvøya, finnes mange insekter. Foto BP Brekke

Tekst: Preben Ottesen, entomolog, PhD

Foto: Lars Ove Hansen, entomolog og naturfotograf

Insektene har erobret hele landjorda, bare i havet må de gi tapt. Det finnes riktignok noen få unntak blant fjæremygg og noen andre, men stort sett glimrer de med sitt fravær i havet, der en annen leddyrgruppe, krepsdyrene, dominerer. Det rare er at noen insekter tåler saltvann veldig godt. Selv sterkt saltvann som vi kan finne i fjørepytter kan takles av noen vannfluer og ulike fjæremygg. I Norge har vi flere insekter som lever konstant i fjæresonen, uten å trekke seg tilbake når tidevannet kommer. Eksempler er løpebillen *Aepus marinus* og kortvingen *Micralymma marinum*. Disse er imidlertid ikke funnet i indre Oslofjord.

Bærum er en av landets best insektkartlagte kommuner. Kalktørrenger på Ostøya og Fornebu samt andre øyer vrirler av rødlistede arter. Mange av disse strekker seg ned mot fjæresonen. Mindre oppmerksomhet er viet selve strandsonen, kanskje fordi den ikke er så spektakulær sett med en entomologs øyne. De store strendene på Lista og Sola, eller Sandøya utenfor Hvasser, vrirler igjen av

sandspecialister som finnes få andre steder i Norge. Sandstrendene i Bærum er få, små og dessuten utsatt for en ekstrem nedtramping av badegjester. Men livløse er de ikke. En kollega som er spesialist på spretthaler, disse små dyrene som er nært beslektet med insektene, og tidligere regnet til disse, samlet en gang to never tørr og skinn jord på Rolfstangen og fant 800 spretthaler samt et utall midd. Blant førstnevnte var en art ny for Norge. Den var i slekten *Folsomides*, en slekt der artene tåler fullstendig uttørking. De går inn i et vannløst stadium, og våkner raskt til live ved regn. Naturenes «pulverkaffe»!

Langs vår vidstrakte kyst er det et yrende insektliv i hauger av oppskylt tang. Mengder av tangfluer, springfluer og ulike kortvingebiller, for å nevne noen, lever i overflod på rik næring. I Bærum finner vi noen tørre tangslintrer i et tynt belte øverst i bølgesonen. Men i ett miljø hevder Bærum seg godt. Det er i de ganske få beskyttede strendene, som oftest overgrodd med takrør, der gjørme rår og badegjester uteblir. Gode eksempler er de vestvendte

vikene på Fornebu, som Holtekilen, Storøykilen og Koksa.

I sommer tok jeg noen turer langs Fornebuhalvøyas strender for å se hva jeg kunne finne. Første tur var lite spennende. I noe tørr tang, fuktig på undersiden var det en vrimmel av ulike spretthaler, edderkopper og midd (de to sistnevnte er ikke insekter), det var en svart jordmaur der og noen små springfluer. Spretthalen lever av sopp og alger, mens springfluene lever i alskens råtnende materialer. På en gjørmete strand mot Holtekilen, bestrødd med steiner, fant jeg mer liv. Under steinene vrimlet det av den 4 mm lange løpebillen *Bembidion tetracolum*. Den fortrekker et liv med gjørme, men er ikke avhengig av saltvann. Jeg har også funnet den langs Akerselva nedre bredder, på Grünerløkka. Det løp også mange strandteger der. Av disse har vi 35 arter i Norge, og mange liker gjørmete havstrender, andre foretrekker ferskvann eller myrer. Både disse og løpebillene er rovdyr, så de jakter tydeligvis på andre smådyr, kanskje marine mark eller krepsdyr, som lever i fjæresonen.

I de store takrørskogene finner vi et mylder av insekter. Noen slag med insekthoven, og den er full av alskens insekter og edderkoppdyr. Nebbmunner og ulike småfluer, såkalte tovinger, dominerer. Nebbmunnene heter så fordi munndelene er sylformete og stikkende. Mange suger plantesafter, slik som bladlus og skjoldlus, andre, som mange teger, er rovdyr som suger saftene ut av sitt bytte. En morsom nebbmunn jeg fant mye av, var skumsikaden *Lepyronia coleoptrata*. Den trives nettopp i slike fuktige områder og er ikke så vanlig i landet, men oppgis å være lokalt tallrik i Oslo-området der den suger plantesafter av et stort antall ulike vekster. Den er stor til sikade å være, selv om den ikke kan måle seg med vår største og eneste hørbare sikade, den 2,5 cm lange sangsikaden *Cicadetta montana*, som man kan høre fra trekroner flere steder i Bærum, bl.a. på Kalvøya og på Ostøya.

En celexer gjest i de store takrørskogene er sivgresshoppen. Den var tidligere i Norge bare kjent fra Åven i Råde kommune i Østfold, men har i senere år spredt seg over store områder i Ytre Oslofjord. Noen få steder en den rapport i indre Oslofjord, bl.a. Rambergøya i Oslo og Storøykilen på Fornebu, nylig også ved Engervannet. Jeg har dessuten funnet den i Holtekilen, og vil anta som sikkert at den finnes i det inngjerdede område med sivskog i Kokså. Den er lett å kjenne igjen fordi den er helt grønn

med et kraftig, langsgående brunt bånd langs ryggen, fra hode til bak-kroppsspiss. Vingene er korte, så den er ikke flyvedyktig. Sangen er typisk, en høyfrekvent during som regelmessig veksler med en dypere, mer hakkete lyd, ofte beskrevet som "rrrrrr" "tttttt" "rrrrrr" "tttttt" og som fortsetter uopphørlig. En annen gresshoppe vi finner i rørskogen, oftest på bakken, er strandtorngresshoppen. Den er mørkt, brokete farget i svart, grått og noen hvite flekker, og har fått sitt navn fordi bryststykket fortsetter som en lang pigg over bakkroppen.

Kremen av Bærums insektiv finner vi på de kalkrike strandene. Men vi snakker om arter som ikke er avhengig av det marine miljø. Her finner vi noen av Norges mest sjeldne og utryddingstruede arter. Arter som drakehodeglansbille, atlantfjærmøll, atlantstengvikler og heroringvinge er arter som får en entomologs hjerte til å banke raskt. Flere av disse artene er sjeldne fordi deres næringsplanter er truet. Sommerfuglen lakrismjeltblåvinge fantes fåtallig på Ostøya – som antatt siste sted i Norge. I mange år var den helt borte, før den for et par år siden ble gjenoppdaget. Den er nå forsøkt avlet i kultur, satt ut igjen på Ostøya og noen andre «hemmelige» steder. Vi får håpe at den lar seg redde.

Selv om Bærum er godt undersøkt med hensyn på insekter, vil det utvilsomt også i fremtiden gjøres interessante funn. Vi skal ikke lenger enn over sundet mot Asker, til Brønnøya, før vi finner flere

Strandtorngresshoppe

Drakehodeglansbille

Heroringvinge

sjeldne arter. Et eksempel er den sjeldne strandøyelokkmøll, som lever på strandstjerne i naturreservatet øst på Brønnøya, et steinkast fra Bærum. Finner man strandstjerne i strandkanten i Bærum, burde denne sommerfuglarten absolutt kunne finnes. Og flere til. Det er beregnet at vi kjenner til nær 18 000 arter av insekter fra Norge, men at det reelle tallet er ca. 24 000. Det er godt over halvparten av de totalt 41 000 planter og dyr, inkludert alger og smådyr i havet, som vi kjenner til fra Norge. Så det er ingen tvil om at insekter virkelig er de som dominerer jorda.

Sivgresshoppe

Kystsonen i Bærum

– verdifull natur, attraktivt boligområde

Tekst Finn Otto Kvillum

Foto: Terje Jacobsen & Bjørg Petra Brekke

Sitat fra Fylkesdelplan for miljøvern i Akershus 1998: «De sommervarme kambrosilurområdene nær Oslofjorden (lavereliggende deler av Oslo, Bærum og Asker samt øyene i indre fjord) står i særklasse når det gjelder biologisk mangfold. Denne regionen huser 80 % av artsmangfoldet i Norge.» Men kystsonen har ikke bare et rikt artsmangfold, den inneholder også verdifulle kulturminner og kulturmiljøer og er attraktiv både som bosted og arena for fritidsaktiviteter.

Buktende strandlinje

Avstanden fra Askergrensen ved Slependen til Oslo ved Lysakerelva er ikke så lang i luftlinje, men adskillig lengre i landskapet med sine vik, bukter og kiler. I tillegg kommer alle øyene. Kystsonen i Bærum oppleves som intim og spennende.

Bebygde områder

Lange strekninger av kystsonen i Bærum er bebygget med privatboliger med tomter helt ned til strandkanten. Her har allmennheten naturlig nok ikke adgang. Slike strekninger finner vi fra Sarbuvollen til nesten innerst i Holtekilen, praktisk talt rundt hele Snarøya (inkl. Haldenområdet) og Lagåsen.

Øyene i fjorden er både i offentlig og privat eie

Som en hovedregel har allmennheten adgang til dem som er offentlig eid.

Bærum kommune eier **Kalvøya**, **Borøya**, **Furuholmen** (ved Borøya) og den lille øya «**Danmark**» i Sandviksbukta. Sistnevnte er ikke tilgjengelig for allmennheten.

Litt lengre ut i fjorden ligger den største øya i Bærum, **Ostøya**, som er privat eid. Det samme gjelder **Gåsøya** som ligger enda lengre ute i fjorden. Allmennheten har adgang til den vestlige og vernede delen av Ostøya.

Nord for Borøya ligger **Saraholmen**. Den eies av Veritas, men er tilgjengelig for alle. Sydvest for Storøya på Fornebu ligger **Torvøya**. Både den og **Bjerkholmen** ytterst i Storøykilen ble i 2006 overført til Direktoratet for naturforvaltning og dermed tilbakeført til allmennheten.

Kjeholmen syd for Torvøya er en mye omtalt øy i Vestfjorden. Den eies av Oslo kommune, Direktoratet for Naturforvaltning og Oslo Sporveier Arbeiderforening. Det smale Salsundet skiller Kjeholmen fra **Grimløya** som er privat eid.

Utenfor Snarøya ligger Indre og Ytre Vassholmen. **Indre Vassholmen** er privat, mens **Ytre Vassholmen** er offentlig.

Kyststien

Bærum kommune har som målsetting å få anlagt en sammenhengende og tilrettelagt kyststi langs sjøen. Dette har ikke vært mulig å få til på noen strekninger hvor «kyststien» isteden går på lokalveier.

Småbåthavnene

Kommunen har ikke den fulle oversikten over hvor mange båtplasser det er i Bærum, men regner med at det er 4-5000. De største ligger ved Lakseberget i Sandviksbukta, i Solvikbukta og ikke minst i Holte-

og populær fritidsarena

Kystsonen har mange bruksområder: Friområde på Kjørbo, båter for anker ved Kadettangen, populær badestrand. E-18 og Sandvika by i bakgrunnen

BPBR

kilen. Det er også mange båtplasser i Hundsund og i Svartbukta. I Rolfsbukta er det foreløpig ingen, men på sikt kan det bli opptil flere båtplasser her. Det er i tillegg en rekke mindre båthavner og mange private båtplasser, så sammenlagt er store deler av Bærums strandlinje belagt med båtplasser.

Jo flere båtplasser og trafikk jo større press blir det på kystsonens naturverdier, fuglelivet og kulturminner – og det blir mer forsøpling og støy.

Naturreservater i kystsonen

Arealbruken og fragmenteringen av landskapet er den største trusselen mot det biologiske mangfoldet. Mesteparten av Bærums kystsonen er nedbygd eller fragmentert, men heldigvis er en del områder, både til lands og til vanns, vernet av *overordnede myndigheter*. Se på kartet hvilke områder som er vernet.

De vernede områdene har status som naturreseervater og er vernet med hjemmel i naturvernloven. Det betyr at de er vernet ved kgl. resolusjon hvilket tilsier at kommunen ikke kan endre på dette.

Den kommunale bevaringen

En del områder i kystsonen er regulert til friområder eller park. Noen er også regulert til bevaring for deres naturverdier. Av områder som er regulert til bevaring bør nevnes

- Del av Kjørbo i Sandvika
- Veritasskogen Vest (skogen mellom Høvikodden og Veritas)
- Storøya på Fornebu samt grøntkorridorer på innsiden av de vernede områdene i Storøykilen og Koksa.

Det biologiske mangfoldet på land

Nettsiden *Miljøstatus Norge* viser at forekomstene av prioriterte eller truede arter ligger tett i tett i Bærums kystsonen. Særlig på Kalvøya, Borøya, deler av Ostøya, Grimsøya og Oksenøya (Lilleøya) er konsentrasjonen av slike arter stor. Av disse igjen er sistnevnte ekstremt artsrikt både i nasjonal og regional sammenheng. I perioden 1993–1997 ble det her registrert 398 karplanter. Av den grunn er det uheldig at det blir gravlund på store deler av denne øya. Forekomsten av den truede dragehodeblomsten er dog regulert til bevaring.

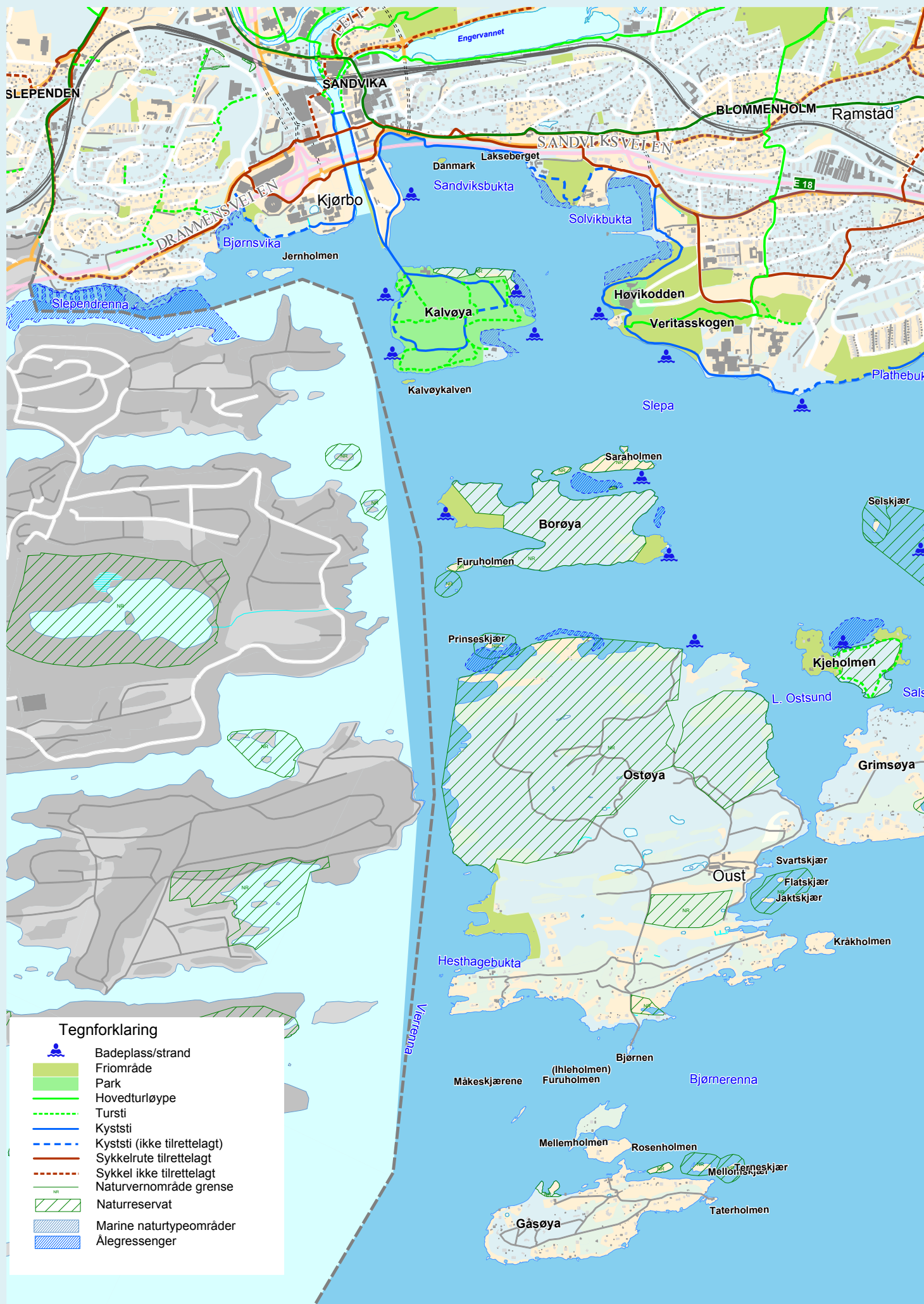
BPBR

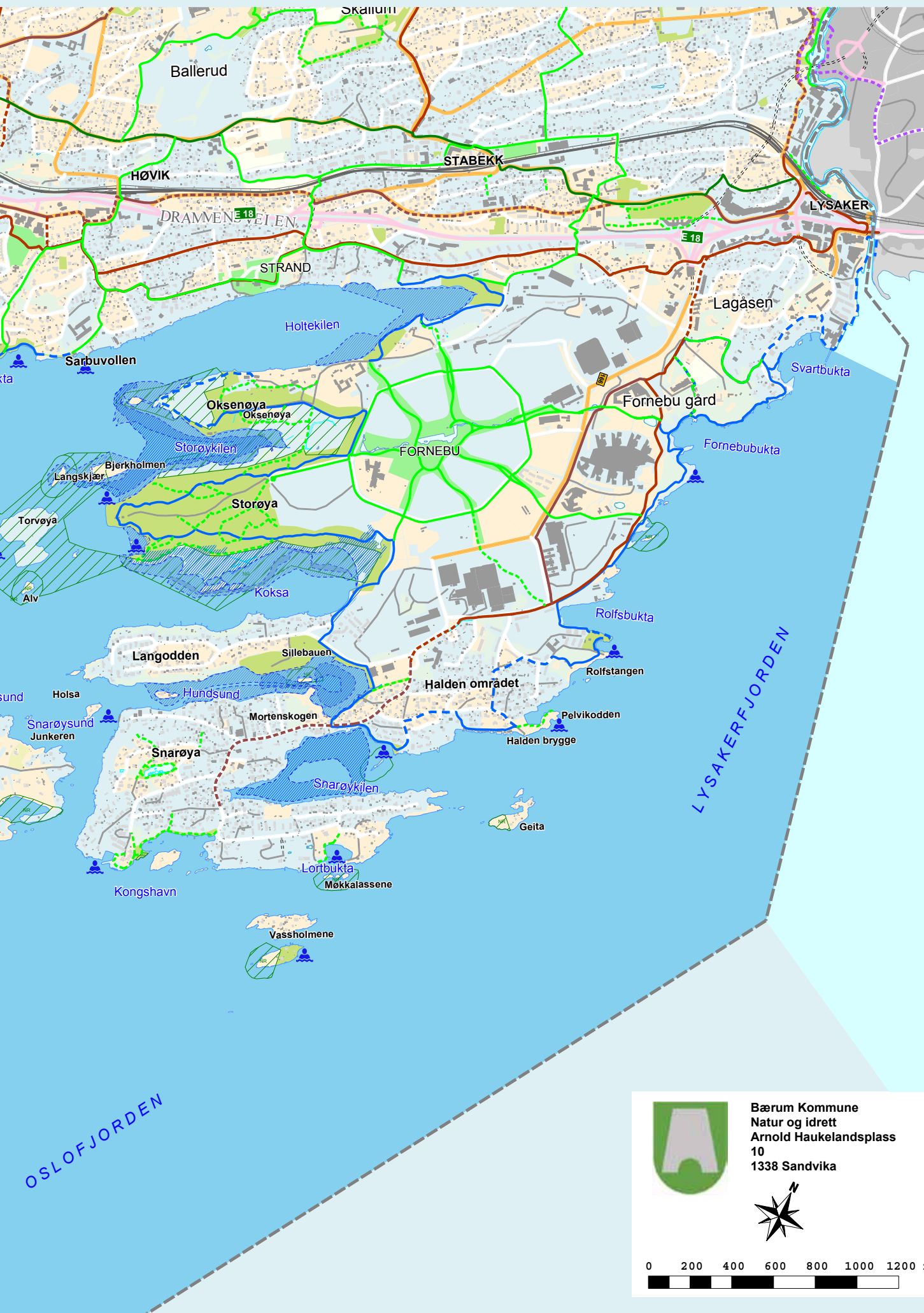
Fra Halden Brygge. Rolftangen badeplass i bakgrunnen

TJ

Fra Storøya badeplass

Båter på Strand. Oksenøya Marina i bakgrunnen

Fornebu hovedgård

Av BioFokus-rapport 2009-12, som viser status for naturtypekartleggingen i Bærum i 2009, går det frem at spesielt på Fornebu og Snarøya er det mange store og små områder med prioriterte naturtyper. Mange er nasjonalt viktige og noen av dem ligger i naturreservatene og er dermed sikret. *Men hva vil kommunen gjøre med de andre så de får et permanent og sikkert vern?*

Det biologiske mangfoldet i sjøen

Artsmangfoldet i sjøen er ikke kartlagt slik det er gjort på land, men Direktoratet for Naturforvaltning og Norsk Institutt for Vannforskning (NIVA) har gjort en del undersøkelser og registreringer. På kartet ser du hvor **marine naturområder** (skravert blåfarge) og **ålegrasenger** (litt sterkere blåfarge) finnes. (NB! Ålegresset i Slependsrenna viser seg nå å være forsvunnet, foreløpig av uforklarlig grunn.) Marine naturområder kan bestå av bløtbunner som ved lavvann er næringsområder for fugler, eller her er ålegrasenger. Begge er viktige beite- og oppvekstområder for fiskeslag som torsk og sjøørret.

NIVA er bekymret for ålegrasengenes videre eksistens som følge av at båthavner og kunstige sandstrender bygges ut i sjøen. Blant annet har de konstatert at ålegressengene i Slependsrenna, som vist på vårt kart, er forsvunnet. Fylkesmannen har grepet fatt i dette og vil stramme inn på anleggelse av sandstrender. Ofte må det fylles på mer sand som sprer seg utover og tetter

igjen der fisken gjemmer seg og får næring.

Skal vi redde de gjenværende naturverdiene i sjøen, må det dessverre slås inn på forbudslinjen.

Kulturminner og kulturmiljøer

Det er et stort antall registrerte kulturminner og kulturmiljøer i kystsonen. I tillegg kommer noen få automatisk fredede, dvs. at de er fra før reformasjonen i 1537. Innenfor de registrerte kulturmiljøene er det en rekke bygninger som er fredet. Strand Restaurant i Holtekilen er et eksempel. Bare den fredede Fornebu hovedgård har en sikringssone rundt seg.

Mange av boligene i kystsonen er fra før 1900 og er registrert av Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Noreg. Sefrak-registrering gir ikke automatisk vernestatus.

Veien videre i Bærums kystsone

Skal vi trekke en konklusjon av ovennevnte, er deler av kystsonen, og da særlig de fleste av øyene, lovmessig sikret. Bærum kommune har også foretatt positive grep i kystsonen, spesielt i forbindelse med kommunedelplanen for Fornebu. På den negative siden kommer at store deler av strandlinjen er nedbygd, ikke minst gjennom dispensasjoner fra plan- og bygningsloven.

For å sikre det som er igjen av kystsonens unike arts mangfold og opplevelsesverdier, mener vi at følgende er nødvendig:

- Nye tiltak på land utover de som dekkes av kommunedelplanen for Fornebu må kun ha allmennnyttige formål og de må ikke eliminere eller skade prioriterte naturtyper.
- Anleggelse av nye båthavner må stanses på grunn av de negative sidene for kystsonens naturverdier i vann og på land, fugleliv og kulturminner.
- Anleggelse av sandstrender, både kommunale og private, må opphøre. Påfylling av sand på eksisterende strender tillates ikke.
- Områder med prioriterte naturtyper – både på land og i vann – må sikres gjennom et permanent vern.
- Friluftsområder som ennå ikke er regulert til bevaring må få denne status. Eksempler er Sillebauen og Mortenskogen i Hundsund.
- Området mellom den vernede ytterste delen av Oksenøya og det vernede området innerst i Storøykilen vernes når sjøflyvirkomheten opphører.
- Viktige kulturminner og kulturmiljøer reguleres til bevaring.
- Det marine mangfoldet i sjøen kartlegges og nye tiltak må konsekvensutredes for at ytterligere forringelse av marine økosystemer unngås.

Lov og rett i Bærums kystsone

Tekst og foto Marianne Reusch

Kyststien på Nesodden. Dette er, i følge Høyesterett, utmark.

Det er trangt om plassen langs sjøen i Bærum kommune. Men til å være en av Norges aller største kommuner målt etter folketall, er det likevel mange lyspunkter for friluftslivet.

Til lands

Friluftslovens hovedregel (§ 2) er at alle og enhver kan ferdes fritt i utmark. Høyesterett har gjennom flere prinsippavgjørelser slått fast at det bare er i den private sonen rundt bebyggelse grunneieren kan nekte allmennheten ferdsel. På papiret er dette vel og bra. Men friluftsloven hjelper ikke mye hvis det ikke finnes arealer å ferdes på. Til tross for mer enn 50 år med byggeforbud i strandsonen er bærumskysten tettepakket med byggverk, båthavner og andre anlegg som ikke uten videre leder tanken til "utmark". På tross av den høygradige nedbyggingen, er det heldigvis fortsatt muligheter for fotfolket. Ett stikkord er kyststien.

Kyststi

Merking og skilting av turveier, stier og løyper er ikke en del av allemannsretten. Slik tilrettelegging kan i utgangspunktet bare gjøres med grunneierens tillatelse. Alternativt kan kommunen vedta merking og skilting av stier mot grunneierens vilje, men da bare i utmark. Nesodden kommune benyttet denne muligheten på vestsiden av Nesoddlandet. Saken gikk sin gang gjennom rettsapparatet, og Høyesterett avgjorde

i fjor at stien lå i utmark selv om den på det nærmeste gikk bare 5,5 meter fra huset som lå noe høyere i terrenget. Dommen bør nok forstås i lys av at grunneieren hadde foretatt betydelige arbeider i strandsonen, uten søknad eller tillatelse fra kommunen. Men disse detaljene trenger ikke vi som turgåere bekymre oss for. Der det er anlagt kyststi er det lov å gå, og man trenger ikke tenke på verken innmark eller utmark.

Teltovernatting

Retten til telting er også en del av allemannsretten, og reguleres av friluftsloven § 9. Hovedregelen er at teltet ikke må settes opp så nær bebodde hus eller hytter at det forstyrrer beboernes fred. Regelen er i tillegg presisert slik i loven at avstanden uansett må være minimum 150 meter. På det store kommunale friområdet på Kalvøya er det teltforbud. Så overnattingsmulighetene utendørs er nokså begrenset i dette pressområdet. Men på Borøya er det lov å sette opp teltet.

Til vanns

Det maritime friluftslivets hovedregel står i friluftsloven § 6: "På sjøen er ferdsel med båt fri for enhver." Med rettigheter følger også plikter. Hensynsregelen i friluftsloven § 11 gjelder både i sjøen og på land: "Enhver som ferdes eller oppholder seg på annen manns grunn eller på sjøen utenfor, skal opptre hensynsfullt og varsomt for ikke å volde skade eller ulempe for eier, bruker eller andre, eller påføre miljøet skade."

Overnatting i båt

Til sjøs gjelder ingen avstandsregel som for telting på land. Høyesterett vurderte dette i en prinsippsak fra 2007, og sa da at en slik begrensning ville utelukke overnatting i båt langs store deler av kysten. De viktigste rammene for lovlig overnatting i båt er at oppholdet ikke skal være til utilbørlig fortrengsel eller ulempe for andre, herunder grunneieren. (friluftsloven § 9). Private brygger kan ikke brukes uten eierens samtykke. Man kan heller ikke slå inn en bolt i fjellet eller legge en moring på havbunnen for å skaffe seg fortøyningsmuligheter. Plan- og bygningsloven gjelder også i sjøen, og slike tiltak må ha kommunens tillatelse. Eksisterende fortøyningsfester kan

det være lov å benytte seg av. I utmark (utenfor den private sonen rundt bebyggelse) og med unntak for private brygger, er det lov med kortvarig bruk av fortøyningsinnretninger så lenge det ikke fortrenger eierens egen bruk. (friluftsloven § 7).

Ålegras – en viktig naturtype i Bærumsbassenget

Bergnebb i ålegraseng

Tekst: Anne Lise Bekken, Oslofjordens Friluftsråd

Foto: Jonas Thormar, Marinbiolog

Alegras er en type sjøgras som vokser i beskyttede, eller delvis beskyttede bukter og vikar hvor det er bløtbunn (sand, smågrus eller sandinnblandet mudder). Her kan det vokse flekkvis, eller danne store grønne enger. Det store arts mangfoldet vi finner forbundet med disse engene, gjør at de kan kalles fjordens regnskog.

Ålegrasplanten er en marin frøplante som ligner gress, men er egentlig en urt. Den skiller seg fra tang og tare (alger) ved at den har et underjordisk rotsystem som i tillegg til å holde planten fast, også brukes i forbindelse med næringsopptak.

På verdensbasis fins det ca 60 ulike arter sjøgras, mens det i Norge hovedsakelig vokser to; vanlig ålegras (*Zostera marina*) og dvergålegras (*Zostera noltii*). Dvergålegras er sjelden, og ført opp som sårbar på den nasjonale rødlista over truede arter. En tredje art er smalt ålegras (*Z. angustifolia*), men artsavgrensningen mellom vanlig- og smalt ålegras er noe usikker, og de fleste land i Europa regner smalt ålegras som en variant av vanlig ålegras.

Ålegrasengene i Norge består først og fremst av vanlig ålegras (*Z. Marina*). I Oslofjorden vokser de gjerne fra 0,5 til 4-5 meters dyp, mens de på Vestlandet kan vokse ned til 10 meter. Ålegrasenger er viktige for det biologiske mangfoldet. De fungerer som oppvekstområde, spiskammers og skjulested for fisk som bl.a. torsk, ål, nålefisker, sjøørret og kutlinger. Her forsyner de seg av bl.a. snegl, reker, pungreker, tanglus og tanglopper. I tillegg brukes engene som område for søk etter næring for fugler. Den tredimensjonale strukturen skaper levesteder for et stort antall arter.

Mange dyrearter lever nede i sedimentet (som børstemark, bløtdyr og krepsdyr) og mange arter alger og dyr vokser på ålegrasplanta (disse kalles epifytter). Eksempler på dyr som vokser epifyttisk er koloniformende sekkedyr og sjøanemoner. Algene som vokser på ålegrasplantene er yndet mat for snegl, og undersøkelser har vist at enkelte sneglearter foretrekker epifyttene på ålegras framfor epifytter på tang og tare.

Flere punkter gjør ålegraset viktig som naturtype:

- Ålegraset fungerer som en "felle" for drivende alger. Dermed vil det kunne være mer mat tilgjengelig for de organismene som livnærer seg av detritus (dødt materiale fra planter og dyr).
- Ålegrasplantene anriker sedimentet med oksygen, noe bunndyrene trenger for å kunne leve i sedimentet. Dette fører til en rik fauna i sedimentet sammenliknet med områder uten ålegras.
- Ålegras binder sedimentet og reduserer erosjonen, og dermed er det viktig for stabiliteten i grunne kystområder.

Norsk institutt for vannforskning (NIVA) startet med kartlegging av ålegressenger i Oslofjorden i 2007/2008. Engene i Asker og Bærum er ekstra viktige fordi de største gyteområdene for torsk ligger i indre del av Oslofjorden. Siden 2000 har torskbestanden i Oslofjorden og på sørlandskysten ligget på et historisk lavt nivå. Det er gode gytefelt og bra med torskeegg, men yngelen må ha skjulesteder der den kan gjemme seg for større fisk. Både andre fiskearter og torsken selv, som er en notorisk kannibal, er en trussel. Ålegrasengene kan sammenlignes med et barnerom

for torskeyngelen. Her finner den det viktigste den trenger: mat (småfisk og krepsdyr) og beskyttelse.

Det er tidligere registrert 10 ålegrasenger på til sammen ca 500 dekar i Bærumsbassenget. Fire av disse (ca 300 dekar) ligger i tilknytning til Fornebulandet, der engene ved Storøykilen utgjør den største. Tidligere var det Slepennedrenna som hadde den største ålegrasforekomsten, men da NIVA besøkte denne lokaliteten igjen våren 2013 var engene borte. (Se også artikkel s. 12). At engene forsvinner i disse viktige gyteområdene, kan føre til at torskeyngelen mister livsgrunnlaget sitt her.

De viktige sjøgrasengene er på retur både i Europa og på global skala. Dette har ført til at ålegrasenger er beskyttet i henhold til Bernkonvensjonen, som handler om vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder. I Norge inngår ålegrasenger som en av 11 prioriterte naturtyper i det nasjonale kartleggingsprogrammet av marin biodiversitet.

Årsakene til at ålegrasengene forsvinner kan være mange: overgjødsling fra jordbruk og kloakk, nedslamming gjennom økt avrenning fra land pga kraftig nedbør, mudring i forbindelse med bryggeanlegg, legging av sjøvannsledninger eller anleggelse av sandstrender. I Bærumsbassenget er det særlig anleggelse av bryggeanlegg og kunstige sandstrender som påvirker ålegrasengene negativt. Introduksjon av fremmede arter kan også representere en trussel for ålegrasenger. Japansk drivtang og rødalgen *Gracilaria vermiculophylla*, er begge introduserte arter som spres lett, og som vil kunne ha en negativ konkurranseeffekt på ålegras. Har ålegraset først forsvunnet fra et område vil det, pga. sin dårlige spredningsevne, ha begrensede muligheter for å reetablere seg.

Ålegras tåler store variasjoner i saltholdighet og temperatur, men ved for lange perioder med over 20°C oppstår

Flyndrefisk i ålegraset

oksygenmangel i rotsystemet og sedimentet. Dette gjør at plantene er sårbare overfor klimaendringer og lange perioder med høye sommertemperaturer.

Blant de få dyrene som spiser sjøgras, er svaner. Ofte kan man se at svanene svømmer bort og spiser løsrevne eksemplarer av ålegras som flyter i overflaten. Det kan også være store mengder snegl på ålegrasplantene, med disse virker å være mer interessert i å gresse på de epifyttiske algene som vokser på ålegraset enn de er i selve ålegrasplantene.

Folk ved kysten utnyttet tidligere alle ressursene sjøen hadde å by på. Tang ble brukt til f.eks tangmel, dyrefor og gjødsel, mens ålegras ble brukt som for i sengemadrasser fordi det frastøtte seg lopper, og som isolasjon i husvegger. I dag brukes ikke disse ressursene på samme måte, men ålegrasengene utgjør fortsatt svært viktige marine økosystemer.

Kilder:

- Stein Fredriksen, 2011, Ålegrassystemer. Universitetet i Oslo.
- Ålegrasfamilien i Store norske leksikon
- Christie H, Norderhaug KM, Fredriksen S (2009). Macrophytes as habitat for fauna. Mar. Ecol. Prog. Ser. 396: 221-233.
- Fredriksen S, Christie H. 2003. *Zostera marina* (Angiospermae) and *Fucus serratus* (Phaeophyceae) as habitat for flora and fauna – seasonal and local variation. Proceedings 17th International Seaweed Symposium, Cape Town, South Africa. pp 357-364
- Fredriksen S, H Christie & BA Sætre. 2005. Species richness in macroalgae and macrofauna assemblages on *Fucus serratus* L. (Phaeophyceae) and *Zostera marina* L. (Angiospermae) in Skagerrak, Norway. Marine Biology Research 1:2-19.
- Fredriksen S, H Christie & C Bostrom. 2004. Deterioration of eelgrass (*Zostera marina* L.) through destructive grazing by the gastropod *Rissoa membranacea* (J. Adams). Sarsia 89: 218-222.
- Fredriksen S, De Backer A, Bostom C, Christie H. 2010. Infauna from *Zostera marina* (L.) meadows in Norway. Differences in vegetated and unvegetated areas. Marine Biology Research 6:1-12
- Christie H, Moy F, Rinde E. Faggrunnlag for ålegras (*Zostera marina*) i Norge. 33s.
- Aftenposten 28.06.2013

Snegl som beiter på ålegras

Dette området på østsiden av Ostøya inneholder artsrike kalktørrenger og mange ulike typer av strandvegetasjon, bl.a. med mye strandrisp.

Bærums kystsone – verdifulle naturtyper og stort biologisk mangfold

Tekst og foto: Jørn Erik Bjørndalen

Bærum har en forholdsvis lang kystlinje, både på fastlandet og i form av en rekke øyer og holmer. Skjærgården i Vestfjorden har enkelte større øyer med store naturverdier, bl.a. Ostøya, Borøya og, Kalvøya. Oslofjordsområdet generelt er i tillegg til å ha et gunstig klima det området i Norge med høyest biologisk mangfold og en rekke sjeldne arter av både planter og insekter.

Samtidig er Bærumskysten i likhet med store deler av området rundt Oslofjorden under sterk påvirkning, og store deler av kystlinja er utilgjengelig p.g.a. bebyggelse med strandtomter, næringsvirksomhet, marinaer, golfbane på Ostøya, osv. Tråkk og slitasje kan også være et problem rundt intensivt brukte områder, særlig ved badeplassene. Men det er gledelig at de store verdiene kysten byr på er godt tilgjengelig langs kyststiene, hvor man kan streife rundt for å oppleve kystnatur med interessante naturtyper og til dels sjeldne arter.

Naturtyper knyttet til strandsonen

Den egentlige strandvegetasjonen finnes der hvor det er løsmasser som grus og stein eller mer finkornet sand, og er direkte påvirket av saltvann slik at det dannes ulike soner i forhold til tidevannet. Påvirkning fra ferskvann i form av bekkeutløp og grunnvannssig er vanlig, og nettopp der finnes de store takrørsumpene.

Strandsumper utgjør den største andelen av strandvegetasjon langs Bærumskysten. **Takrørsumper** er de største og mest spektakulære, og Holtekilen har nærmest preg av tropisk sump med sine 2-3 meter høye takrør i visse partier. Takrørsumper utgjør store deler av naturreservatene Storøykilen og Koksabukta, men fine bestander finnes også på østsiden av Kalvøya og i buktene ved Høvikodden. I den ytterste delen av strandsumpene er saltforholdene bedre, og her kan man finne **havsvakssumper**, bl.a. ved Blommenholm og Holtekilen. De produktive strandsumpene er sær-

deles viktig for fuglelivet, noe som var grunnlaget for vern av bl.a. områdene rundt Fornebulandet.

Skikkelige strandenger finnes ikke i Bærum, dvs. større flate partier med saltsiv og andre salttolerante arter, men små **saltsivenger** forekommer. Mer markert er den storvokste strandstjerne med sine fiolette korvblomster. Den står ofte med «beina» i vann. Strandkryp kan være ene-rådende på strandenger der underlaget er en blanding av grus med mudder mellom. Noen sjeldne arter kan inngå, bl.a. tusengylden, dverggylden, bukkebeinurt og strandrødtopp. En spesiell og karakteristisk art er strandrisp, en sørlig og sjelden strandplante med spredte forekomster langs Oslofjorden. Den står og strutter stivt i vannkanten, gjerne helt ute i selve saltvannet. En av de største forekomstene finnes i vika sørøst på Ostøya, men også i naturreservatene Ostøya syd, Koksabukta, Gåsøya og Pardisbukta på Grimsøya.

Sumpstrender finnes innenfor takrørsumpene der ferskvannspåvirkningen kan være stor. Mjøddurt er den vanligste arten, på østsiden av Kalvøya har man også den iøyenfallende røde kattehalen. Sumpstrendene kan umerkelig gå over i normale fuktenger og sumpskoger.

Naturlige sandstrender er det lite av i Bærum, og flere av badestrendene er kunstige. Det kan forekomme en bård med det blågrå graset strandrug, som ute på kysten hører hjemme på sanddyner.

Driftvoller eller **tangvoller** finner vi der hvor tang og annet blir skyllet i land og avleiret. Flerårige driftvoller er vanligst på de beskyttede strendene i Bærum, og de kan dekke store arealer. Her finnes mange karakteristiske arter og særlig dominerende er strandvortemelk, med store, gule og sterile høyblad som tiltrekker seg bestøvende insekter. Planten er høy, og blir gjerne rødaktig ut på ettersommeren. Se bilde på side 18 Den trives best på mer grusholdige strender. Særlig store bestander finnes ytterst på odden i Koksabukta og rundt Sjøholmen.

Av andre karakteristiske driftvollarter i Bærum kan nevnes strandkjeks, gåsemure, strandbalderbrå, krushøymol og den naturaliserte strandsteinkløver. Mer spesielle arter er den gule skjermplanten pastinakk, åkervortemelk og valurt. Sistnevnte danner en bred sone innenfor takrørsumpene på østsiden av Kalvøya. Strandkål, som er sjelden i indre Oslofjord, finnes på Geitholmen. Et kuriosum er asparges, som kan dukke opp her og der på driftvoller.

Åpen kystnær vegetasjon

Den fargesprakende og artsrike åpne kalkvegetasjonen er et signaturelement for lavlandet på kambro-siluren i Oslo-Asker. Det er nettopp langs kysten og især på øyene man finner fine områder med denne verdifulle naturtypen. Mosaikk mellom grunnlendte kalkberg, løse skrenter, kalktørrenger med blodstorkenebb og varmekjære kantkratt gir et stort arts-mangfold med mange sjeldne arter av karplanter og insekter, særlig sommerfugler.

Kalkbergene utgjør den mest ekstreme og grunnlendte delen av kalkvegetasjonen, hvor store flekker med kalkstein og leirskifer er eksponert. En av de mest karakteristiske artene er hvit bergknapp, hvor de sukkulente bladene blir røde utover sommeren. Noen steder kan graset flatrapp dominere. En annen viktig art er markmalurt, og den vakre, blå aksveronika trives også godt i dette miljøet. Se bilde på side 18. Flere andre arter inngår, bl.a. bakkemynte, bergskrinneblom, nakkebær og villøk. Et spesielt trekk ved de ekstreme kalkbergene er småplanter som har sin storhetstid på forsommeren. Vårskrinneblom er en av disse, av andre arter kan nevnes trefing-sildre og oslosildre. Den sistnevnte er svært sjelden, og har sin utbredelse stort sett bare i Osloområdet og i Västmanland i Sverige. I løse skrenter opptrer stjerne-tistel, en art som har flere sommerfuglarter spesielt knyttet til seg.

Kalktørrengene er ofte dominert av blodstorkenebb. Her er vegetasjonen mer sammenhengende og svært artsrik, ikke minst på sørøstlige arter. Tre av de iøyenfallende artene har sitt norske tyngde-

Strandrisp er en sjelden art i Norge.

Dragehode er en sjelden steppeart som hovedsakelig finnes rundt indre Oslofjord og på noen spredte lokaliteter nord til Gudbrandsdalen. Det finnes flere forekomster i Bærum, bl.a. på Fornebulandet. Dragehode blomstrer tidlig på sommeren.

punkt på kambro-siluren i Asker, Bærum og Oslo, dvs. hjorterot, knollmjøddurt og aksveronika. Av andre arter kan nevnes kantkonvall, bakketimian, bergmynte, fagerknoppurt, smaltimotei og enghavre. Den svært sjeldne dragehode, som vi har et nasjonalt ansvar for å forvalte, har enkelte lokaliteter i Bærum. Den finnes bl.a. på Gåsøya og Geitholmen og ved Holtekilen, Storøykilen og Lilleøya. Et praktfullt syn midt på sommeren er varianten av kalktørrenger som er dominert av den fagre, gule krattalant. Denne er sjelden i Bærum, men noen partier finnes på kalkbergene øst for Holtekilen.

Kantkratt er den varmekjære krattvegetasjonen. De er dominert av tornede arter som berberis, slåpetorn, hagtorn og nyperoser, men også dvergmispel, svartmispel og iblant den sjeldne liguster. I undervegetasjonen opptrer gjerne de samme artene som i kalktørrengene. Flere av buskene er verdifulle vertsplanter for sommerfugler.

Kalkkrevende ugrasarter som de knallblå artene ormhode og oksetunge opptrer i selskap med hvit steinkløver og arter fra kalktørrengene som f.eks. hjorterot og fagerknoppurt, ikke minst langs kanten av stier og småveier. Et fargerikt skue! Hvit steinkløver har kanskje kommet med ballast, og har spredt seg videre langs veier og jernbaner. Likedan den gule strandsteinkløver, som har funnet sin nisje i driftvollene hvor den ikke utgjør så stor trussel for de nitrogenkrevende artene som vanligvis inngår der. De er vel ikke ønskede arter, men har likevel sin sjarm. Det synes også humler og bier!

Fuktenger er som oftest dominert av mjøddurt og kan opptre innenfor den egentlige strandvegetasjonen og i kontakt med fuktige løvskoger. Mjøddurt kan også inngå som en viktig art i gjengroing av tidligere fuktige beite- og slåttemark. Et alvorlig problem i store deler av området er invasjon av kanadagullris i fuktengene, også innenfor enkelte av naturreservatene.

Skog i kystsonen

Mye av skogen er svært kulturpåvirket, men det finnes også større områder med rike og velutviklede naturlige skogstyper.

Kalkfuruskog finnes flere steder i Bærum. Dette er en av de mest artsrike skogstypene vi har i Norge, og i Oslofeltet inneholder de en rekke varmekjære, sørstlige arter. Disse skogene har også en helt unik soppflora med mange rødlistede arter, og mange sjeldne insekter. Ofte er skogbunnen dominert av liljekonvall, skogsvæve og snærørkvein. I indre Oslofjord er også knollmjøddurt og hjorterot framtrædende. Om våren kan det lyse blått innover skogbunnen av blåveis, senere med hvite tepper av hvitveis. De viktigste og mest verneverdige områdene med kalkfuruskog finnes på Ostøya og Borøya, hvor de utgjør viktige deler av naturreservatene. Det finnes ellers kalkfuruskog på Kalvøya, Kjøholmen og på fastlandet bl.a. rundt Høvikodden og ytre deler av Fornebulandet.

Lågurtgranskoger, urte- og grasrike granskoger, er sjeldnere i kystsonen. Den viktigste forekomsten er på Ostøya der flotte granskoger dekker det meste av naturreservatet. Her er også tepper med blåveis og hvitveis om våren. Lågurtgranskogene på Ostøya er de største i lavlandet rundt indre Oslofjord, nest etter Bygdøy med Kongeskogen.

Edelløvskog er ganske vanlig langs kystlinja. Dette er blandingsskoger med lind, ask, alm, hassel, spisslønn og litt sommerekik. Undervegetasjonen om våren kan være rik på blåveis og hvitveis. Ellers er mange av bestandene sterkt kulturpåvirkede, og hengebjørk kan være framtrædende. Noen av disse områdene kan ha vært gamle hagemarker. Mye av edelløvskogen er preget av gjengroing og buskas som gjør det mindre attraktivt å ferdes der.

Svartorstrandskog og sumpskoger med vierarter som f.eks. gråselje og svartvier kan finnes i kontakt med strandsumper. Noen mindre bestander med **gråorheggeskog** kan også forekomme.

Kulturlandskap i direkte kontakt med kystsonen finnes i Storøykilen naturreservat, med beitemarker og fine hagemarksskoger. Her drives aktiv skjøtsel med storfebeite. På Ostøya finnes rester etter gamle slåtteenger med kalkplanter som bl.a. mye hjorterot rundt de gamle husmannsplassene.

Alt i alt ser det ut til at mye verdifull kystnatur i Bærum er sikret (bl.a. med 26 naturreservat), men arbeidet med å ta vare på verdifulle naturtyper i kystsonen må fortsette. Selv naturreservater kan være utsatt for press og påvirkning, og det er tendenser til gjengroing enkelte steder. En trussel er også invasjon av uønskede arter som i særlig grad kanadagullris på strender og i fuktenger, på kalkberg også flere mispelarter.

LAKRIS-MJELT

Tekst : Torbjørn Endal

Foto: Kristin Vigander

Astragalus glycyphyllos
Astragalus (gresk) er ordet for vristbenet som er benet i overgangen mellom fot og legg og er samtidig navnet på mjelt-slekten i erteblomstfamilien. Navnet astragalus kommer av at frøene noen ganger er plassert i belgen på en slik måte at formen minner om vristbenet i ankelen. Glycyphyllos betyr søte blader.

Lakrismjelt er en nær slektning av den egentlige lakrisplanten, og den kan forveksles med arten gulmjelt.

Planten er vert for den utrydningstruede sommerfuglen lakrismjeltblåvinge.

Lakrismjelt er varmekrevende og forekommer i lavlandet fra Østlandet og langs kysten til Trøndelag.

Den vokser gjerne på tørr kalkholdig grunn i veikanter, bakker og langs steinurer. Planten vokser utover med forgreininger. Ordet mjelt viser til at denne gruppen planter er populære hos beitende melkekyr. Som igjen ble antatt ga økt melkeproduksjon. Det er ikke vanskelig å forstå at den plantens søtlige smak kan være tiltrekkende. Forekomsten av lakrismjelt i vårt distrikt er dessverre gått kraftig tilbake på grunn av økte inngrep i naturen og gjengroing. På Borøya i Bærum var lakrismjelt i ferd med å forsvinne, antakelig på grunn av beitende sau. Dermed finner lakrismjeltblåvingen det vanskelig å overleve da larvene av denne sommerfuglen livnærer seg på lakrismjelt. Imidlertid er det nå i gang et redningsprosjekt for lakrismjeltblåvinge på noen av øyene i Oslofjorden. Det er håp om at prosjektet kan bli vellykket.

Planter langs stranda er tøffere enn du tror!

Tekst: Torbjørn Endal

Foto: Kristin Vigander, Jørn Erik Bjørndalen og Bjørg Petra Brekke

Planter i strandsonen må tåle juling i form av vind, meget varme sommerdager samt salt i bakken og i lufta. I Indre Oslofjord er det optimale forhold for vekst. Den varierte berggrunnen og det gunstige klimaet har gitt oss et stort utvalg av plantearter. Som et resultat av det store artsutvalget i planter følger et stort antall insektarter. Noen frø kan spre seg sjøveien, andre med vinden og atter andre med folk, dyr og båter. Sjøen sprer store mengder frø. Seilskip var i tidligere tider spredere av fremmede plantearter da de brukte grus, jord og sand som ballast. Vel fremme i et annet land ble ballasten først dumpet på sjøen, senere på land da man ikke kunne fylle opp havnebassengene med jordholdig ballast.

Med jorda fulgte naturligvis mye frø. Planter som er spredd på denne måten kalles ballastplanter. De vokser gjerne på eller nær gamle ballastplasser langs kysten. Ormehode og tunbalderbrå er opprinnelig to slike arter. I strandsonen er det åpent og mye sol. Fordamping av saltvann gjør at det blir mye salt i bakken. Noen strandplanter utvikler tykke saftige blader slik som strandbalderbrå - en nær slektning av vanlig balderbrå. Dette for å senke konsentrasjonen av salt i plantesaften. Tykkelsen på bladene er svært forskjellig selv om artene ellers ligner meget på hverandre. Dette sier vi er ulike økotypen innen samme art, tilpasset ulike voksesteder. For dem som ikke tåler voksestedets krav, er det best å finne seg plass blant annen vegetasjon lenger inne på land. Råtnende tang og tare i fjæra tilfører imidlertid mye næringsstoffer til strandsonen. Strandplantene har også en fordel i varmen lagret i sjøen, som gir høyere temperatur gjennom året sammenlignet med innlandet. Dette gjelder spesielt utover høsten.

Her presenteres noen plantearter knyttet til strandsonen.

KV

Skjørbuskurt

Cochlearia officinalis Cochlear — skje, viser til bladernes form. Officinalis — brukt som medisin. Skjørbuskurten tilhører korsblomstfamilien og blir opptil 30 cm høy. Den er en strandplante som vokser langs hele kysten vår. Skjørbuskurt holder seg stort sett grønn gjennom hele vinteren og kan dermed spises hele året. Den er kjent for sitt C-vitamininnhold og ble derfor brukt av sjøfarende til å forbygge skjørbuk. Man antar at plantens medisinske egenskaper har vært kjent og utnyttet siden 1400-tallet her til lands.

BPBR

Gåsemure

Potentilla anserina Potentilla — potens / kraft, viser til medisinsk bruk. Anserina — av anser som betyr gås. Gåsemure tilhører rosefamilien slik som jordbær, bringebær og nype. Hvorfor plantens navn er knyttet til gås er vanskelig å si. Gåsemure vokser på lett fuktige steder langs stranden og i innlandet. Gjerne i lett sandholdig jord. Den er krypende av vekst og blir ca 5 cm høy. I motsetning til andre Potentilla-arter inneholder gåsemure lite medisinske virkestoffer og er derfor uinteressant i så måte. Stivelsen i røttene er i noe utstrekning blitt brukt til mat. Griser spiser gjerne av gåsemurens røtter.

JEB

Aksveronika

Veronica spicata Veronica — trolig fra Hellige Veronica; Spica — spir / aks.

Veronika er en slekt i maskeblomstfamilien med ca 25 arter i Norge. Aksveronika er meget vakker og iøyenfallende med sine mange små blå blomster som danner et flott spir — den blomstrer langt utover høsten. Aksveronika vokser på tørr kalkrik berggrunn i Sør-Norge og er om lag 25 cm høy.

BPBR

Strandvortemelk

Euphorbia palustris

Euphorbia — fra den greske legen Euphorbus som var i tjeneste hos kong Juba II av Mauretania for drøyt 2000 år siden. Han var angivelig den første som brukte vortemelk til medisinske formål. Palustris — noe som tilhører myr / fuktig voksested. Det er et fåtall av våre urter som har plante-saft. Planter i vortemelkfamilien er blant disse. Julestjernen tilhører også vortemelkfamilien som omfatter 7000 arter. De fleste vokser i tropene. Strandvortemelk blir opptil en meter høy. Den er lett synlig med sine gule blomster og vokser hos oss lett tilbaketrukket fra fjæra. I Mellom-Europa vokser strandvortemelk gjerne på fuktige steder langs bredden av de store elvene. Frøene spres lett med elvevannet og kan skape nye planter langt fra sitt opprinnelsessted. Som navnet antyder kan plantesaften brukes til å fjerne vorter.

Kilder: Ove Arbo Høeg — Ville vekster til gagn og glede; Johannes Lid — Norsk og svensk flora; Knut Fægri — Norges planter

Naturvernforbundet i Bærum

Et bedre Bærum for våre etterkommere

Vi har gleden av å invitere deg til

Fagseminar om Kystsonen i Bærum

i Bærum Bibliotek på Bekkestua

tirsdag 15. oktober 2013 kl. 18:00 – 21:00

Årets fagseminar tar for seg kystsonen. Vi vil gi informasjon om og få i gang debatt om hvordan vi skal få sikret det som er igjen av kystsonens unike arts mangfold og opplevelsesverdier.

Emner som vil bli belyst er bl.a. "Hva er det spesielle med Bærums kystsone?" v/leder av Oslofjordens Friluftsråd Rune Svensson og "Hvorfor står det dårlig til med fiskebestanden i Bærumsbassenget?" v/naturveileder og biolog Anne Lise Bekken, Oslofjordens Friluftsråd. Bærum kommunes rolle vil bli belyst av varaordfører Ole Kristian Udnes og plansjef Arthur Wøhni. I tillegg blir det innlegg fra brukergruppene.

Seminaret avrundes med en plenumsdebatt mellom innledere, lokalpolitikere og tilhørere ledet av Tor Christian Bakken, Budstikka.

Fri entré, men bindende påmelding som sendes til NiBs sekretariat v/Bjørn Frodahl, epost frodahl@online.no, innen fredag 10. oktober.

RABATT FOR NIBS MEDLEMMER

Til dyreeiere i Naturvernforbundet i Bærum:

Lommedalen dyreklinikk tilbyr medlemmer av NiB 20% rabatt på alle tjenester ved klinikken.

Hilsen Lommedalen dyreklinikk v/veterinær Geir Birkeland

www.lommedalendyreklinikk.no
Lommedalsveien 312, 1350
Lommedalen
67 56 18 56

Husk
Grasrot-
andelen!

GRASROTANDELEN
NATURVERNFORBUNDET I BÆRUM

Organisasjonsnummer: 971258551

32774971258551

Returadresse:
Naturvernforbundet i Bærum
Pb. 252
1319 Bekkestua

B

